אדסרי ריחייהו שביק (א) להו ונפיק אמר רב חנן בר רבא הני היזמי והיגי מסככין בהו אביי אמר בהיזמי מסככינן בהיגי לא מסככינן מאי טעמא בכיון דנתרי טרפייהו שביק לה ונפיק אמר רב גידל אמר רב גהאי אפקותא דדיקלא מסככין בהו אע"ג דאגידי אגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דהדר אגיד להו איגד בחד לא שמיה אגד אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא הני דוקרי דקני מסככין בהו אע"ג דאגידי נינהו אגד בידי שמים לא שמיה אגד אע"ג דהדר אגיד להו איגד בחד לא שמיה אגד תניא נמי הכי קנים ודוקרנין מסככין בהן קנים פשיטא אימא קנים של דוקרנין מסככין בהן ואמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא דהני מריתא דאגמא אדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מיתיביה (ב)האזוב ולא אזוב יון ולא אזוב וכוחלי ולא אזוב מדברי ולא אזוב רומי ולא אזוב שיש לו שם לווי אמר אביי כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה ובאת' תורה והקפידה עליה בידוע שיש לו שם לווי והני לא נשתנה שמייהו קודם מתן תורה כלל רבא אמר הני מריתא סתמא שמייהו והאי דקרי להו מריתא דאגמא משום דמשתכח באגמא אמר רב חסדא איגד בחד לא שמיה אגד שלש שמיה אגד זשנים מחלוקת ר' יוסי ורבנן דתנן חמצות אזוב שלשה קלחים ובהן שלשה גבעולין רבי יוסי אומר מצות אזוב שלשה גבעולין ושיריו שנים וגרדומיו כל שהוא קא סלקא דעתין מדשיריו שנים תחילתו נמי שנים והאי דקתני שלשה למצוה ומדרבי יוסי שלשה למצוה לרבנן שלשה לעכב והתניא ר' יוסי אומר אזוב (ב) תחילתו שנים ושיריו אחד פסול ואינו כשר עד שיהא תחילתו שלשה ושיריו שנים איפוך לר' יוסי שלשה לעכב לרבנן טשלשה למצוה והתניא יאזוב (ג) תחילתו שנים ושיריו אחד כשר ואינו פסול עד שיהא תחלתו ושיריו אחד שיריו אחד פסול הא אמרת שיריו אחד כשר

אלא

דסרי ריחייהו. מבאיש ריחם: **היזמי והיגי.** מיני סנה: **דנתרי טרפייהו.** נושרין עלין שלהן: **אפקותא דדיקלא.** מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאים בו דוקרנין הרבה סביב סביב: **ואע"ג דאגידי.** שמחוברין ענפי האילן יחד ודמי לחבילין דאמרן אין מסככין בהן: **ואע"ג דהדר אגיד להו איהו.** הענפים של מעלה כדי להשכינן מפני שמתפזרין לכאן ולכאן ונוקפין) למעלה ואין סותמים הסכך: **אגד בחד לא שמיה אגד.** כל דבר יחידי המחובר יחד ואוגדו בפני עצמו אינה אגודה עד שיתן דבר אחר עמו ויאגדם יחד: **דוקרי דקני.** כעין אפקותא דדיקלא אלא שזה של קנים וזה של דקלים: **קנים ודוקרנים.** משמע תרי מילי ודוקרנים כמו יחפור בדקר (נדה דף כ.) פל"א בלע"ז: **קנים של דוקרנים.** שיוצאים בגזעם כמין דוקרנים הרבה: **מסככין בהן.** ולא משוינן להו כחבילה: **מריתא דאגמא.** חזרת של אגם: **אזוב.** כל היכא דכתיב אזוב דריש ליה הכי: **ולא כל אזוב שיש לו שם לווי.** הכא נמי מרור כתיב ולא מרירתא דאגמא דהוא שם לווי: **כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה.** שיש בו מכמה מינין וכל אחד שם לווי לו כמו אזוב כוחלית וקודם מתן תורה היה זה שמו וכשאתה תורה והקפידה שכתוב בכמה מקומות אזוב ולא נכתב באחד מהן אחד משמות הללו ש"מ אסתם אזוב קפיד רחמנא: **הני.** מריתא לא נשתנה שמם קודם מתן תורה וכשניתנה תורה לא היו קרויין אלא מרור סתם וכשהזכיר מרורים אף זה היה במשמע: **לא שמיה אגד.** לא לענין חבילה לסכך ולא לענין אגודת אזוב: **שלשה קלחין.** שרשין: **ובהן שלשה גבעולין.** גבעול לכל קלח. גבעול הוא קנה האמצעי שהזרע בראשו כקנבוס ופשתן: **רבי יוסי אומר.** לקמן מפרש פלוגתייהו: **שיריו.** אם נפל האחד לאחר זמן שיריו כשרים בשנים: **גרדומיו.** כשמזין בו פעמים הרבה מתוך שגבעוליו רכים משתברים וכל שהוא המשתייר באגודה כשר ובלבד שישתייר מכל אחד ואחד כל שהוא שתהא שם אגודתו קיימת: **קא סלקא דעתיה.** דהא דאמר רב חסדא שנים מחלוקת רבי יוסי ורבנן הכי מפרש פלוגתייהו והכי שמעינן לה דמדשיריו שנים לר' יוסי תחילתו נמי שנים דיעבד: **למצוה.** לכתחילה: **ומדרבי יוסי.** בעי שלש מיהא למצוה מכלל לרבנן דאמרי שלשה לעכב דאי איניהו נמי למצוה ולא לעכב מאי אתא רבי יוסי לאיפלוגי ומאי מחלוקת דקאמר רב חסדא דלרבי יוסי שמיה אגד ולרבנן לא שמיה אגד: **אזוב שתחילתו שנים.** פסול וכן אזוב שלשה ונפלו שנים מן האגודה ונשתייר אחד פסול: **ואינו כשר כו'.** כלומר אין תחילתו כשר אלא בשלשה דבציר מהכי לאו אגודה היא ואין שיריו כשרים אלא בשנים: **איפוך.** סברא דידן דאמרן לעיל קא סלקא דעתיה דנפרשה לרב חסדא הכי דלר' יוסי שלשה לעכב כדמפרש הכא בהדיא ומכלל דשלשה ה)(לרבנן שמע רבי יוסי) דקאמרי למצוה ולא לעכב: **והתניא.** בניחותא: **לרבנן** לא גרסינן. שאין זו לשון גמרא ומיהו על כרחך רבנן קאמרי לה דהא ר' יוסי שלשה לעכב שמעינן לה: **אזוב שתחילתו שנים.** כשר: **ושיריו אחד.** נמי כשר: **ולא פסול.** בתחילתו עד שיהא אחד. וקס"ד דסיפא נמי הכי מיפרשא ואין שיריו פסולים עד שיהא אחד והכי פריך שיריו אחד סלקא דעתין ליפסל והא קתני כשר:

אלא

אפקותא דדיקלא. מולא הדקל כשהוא סמוך לקרקע יוצאין בו דוקרנין הרבה סביב ואע"ג דאגידי שהם מחוברים בענפי האילן יחד כך פירש בקונטרס ואין זה אלוותא דדיקלא דפרק כל שעה (פסחים דף לט. ושם) דההוא עשב הגדל סביב הדקל ויוצאים בו משום מרור ואי מן הדקל הוא הא אמר התם מה מלה מן הזרעים ואפשר דהיינו ערקבלין דסוף עושין פסין (עירובין דף כו:) דמפרש התם בגמרא אלוותא מריותא ופי' שם בקונטרס שהוא סיב הגדל סביב הדקל וצריך לומר דמין זרע הוא ומיהו מדתנן בפרק לולב הגזול (לקמן דף לו:) אין אוגדים את הלולב אלא במינו ואמר רבא בגמרא אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא שמע מינה דאין זה עשב אלא מן הדקל עצמו הוא ואין זה ערקבלין:

מריתא דאגמא. פי' בקונטרס חזרת של אגם ואין משמע כן בפרק כל שעה (פסחים דף לט.) דאמרינן רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה ממזר אמריתא אמר ליה מאי דעתיך אי משום דמרירי טפי והאנן תנן חזרת אלמא אין זה חזרת אלא מין אחר הוא ששמו מריתא ויש ממנו שמגדל באגם ושורש שלו נקרא תיעה בפרק אלו טרפות (חולין דף נט. ושם) מאי תיעה עיקרא דמריתא:

משום דשכיחן באגמא. כי האי גוונא משני רבא פרק אלו טרפות (חולין דף סב:) גבי תורין של רחבי ואביי נמי אף על גב דמשני הכא והתם שינויי אחריני מכל מקום מודה לרבא דהא בפרק אותו ואת בנו (שם דף פ.) מכשירין עזי דבאלא לגבי מזבח:

בשלש שמיה אגד. תימה דבמסכת אבות (פ"ג מ"ו) משמע דפחות מחמשה לא שמיה אגד דתנן עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה ביניהן שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה ומנין שאפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט ואית ספרים דגרסי איפכא דחמשה נפקא לן מבקרב משום דאעדת דרישיה דקרא קאי ובלשון בקרב משמע אמצע כלומר בחצי עדה דהיינו חמשה ישפוט ושלשה נפקא לן מואגודתו על ארץ יסדה ובפ"ק דברכות (דף ו.) לא משמע כן דאמר התם מנין לעשרה שמתפללין ששכינה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה ביניהם שנאמר בקרב אלהים ישפוט וגירסא קמייתא ניחא ושמא דאף על גב דבעלמא חשיבא אגודה בשלשה האי קרא דואגודתו על ארץ יסדה לא מיתוקם אלא בחמשה משום דכתיב אף ידי יסדה ארץ וביד יש בה חמש אצבעות:

מצות אזוב שלשה קלחים. גבי אזוב דפרה לא כתיב אגודה אלא גבי אזוב דפסח מצרים כתיב ובסיפרי (פרשת חקת) יליף בג"ש לקיחה לקיחה מה להלן שלשה דאין אגודה בפחות משלשה אף כאן שלשה ורבנן דלא ילפי לעיל גבי לולב לקיחה לקיחה דמכשרי בשאינו אגוד קסברי דמאזוב לאזוב נאמרה גזרה שוה ותימה דאי גזרה שוה היא הא קתני סיפא דהך משנה בסוף פרק אחד עשר דפרה לא אגדן כשר ומ"ש מלולב לרבי יהודה דתניא אגוד כשר שאינו אגוד פסול משום דיליף לקיחה לקיחה:

ובהן שלשה גבעולין. גבעול אחד לכל קלח וקלח דאי שלשה לכל קלח וקלח אם כן היינו ר' יהודה דקתני סיפא ר' יהודה אומר שלש על שלש ומשנה זו שנויה באורך במסכת פרה (פי"א מ"ט) אלא שהגמרא קצרה: **וגרדומיו כל שהוא.** בפרק התכלת (מנחות דף לח:) דאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת כשרין וגרדומי אזוב כשרין אגב תכלת נקט אזוב דגרדומי אזוב תנינא למשנה היא במסכת פרה (שם) אי נמי משום אזוב דמצורע איצטריך:

ירקות

מסורת הש"ם

א) חולין סב: פרה פי"א מ"ז ספרי פ' חקת [נגעים פי"ד מ"ו], ב) [פי' אזוב שיש בו לבע כמו כחל. ערוך ערך כחל ג], ג) שבת קט: פרה פי"א [מ"ט ע"ש], ד) כס"א: ומקפין, ה) [צ"ל דלר' יוסי נשמע לרבנן].

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' שביק לה ונפיק: (ב) שם רבי יוסי אומר אזוב שתחילתו: (ג) שם והתניא אזוב שתחילתו:

◆

גליון הש"ס

גמרא שנים מחלוקת ר"י ורבנן כו'. לא זכיתי להבין מה ראיה מחכמים מדמכשירין בדיעבד דמקרי אגד הא כלא אגדו כלל ג"כ כשר בדיעבד כדקתני במתני' לא פסקן ולא אגדן כשר. ובתוס' הקשו דאמאי כשר וכו' ובכ"מ הובא במי"ע דהגש"ס הוי רק אסמכתא א"כ רק למצוה יהיה אך שיהיה כיון דלא אגדו כשר דיעבד מהיכן נשמע דאגד שנים שמיה אגד וצ"ע:

◆

מוסף רש"י

אזוב ולא אזוב יון. וכל אלו מין אזוב הן אלא שיש להן שם לווי (חולין סב:). **מצות אזוב שלשה קלחים.** דאגודה כתיב ואין אגודה פחות מג', **ובהן שלשה גבעולין.** בכל קלח ג' גבעולין, קנים דקים כעין של קנבוס (שבת קט.).

◆

רבינו חננאל

א) היזמי והיגי, מיני קוצים הם. כיון שנמשכת ומתייבשין נושרין עליהן על המטעמים ועליהם עצמם, ולפיכך אמרו אין מסככין בהם, חיישינן דלמא נקטה דעתיה מינייהו ונפיק ושביק לסוכה. **אפקותא דדיקלא**, פירוש הצואר של דקל שנחתך מן הדקל והחריות עמו דבוקים, מסככין, ולא גזרינן משום חבילות, דהני אגידתן איגוד בידי שמים הוא, כלומר ברייתן כך היא. ואע"פ שחוזר ואוגדן, אינן דומין לחבילות הנאגדין. מפני שכל החריות הללו שעיקרן באפקותא כאחד מהן חשובין, וקיימא לן אגד בחד לא שמיה אגד. **דוקרני דקני**, עיקר הקנים שנתלשו ויש בהן קנים הרבה דבוקים בעיקרן, מסככים בהן, דינם כדין האפקותא. כיון שהזכיר שמועות של רב חסדא משמיה דר' אבונא בר רב שילא, הזכיר נמי מריאתא והאזוב שיש לו שם לווי פשוטה היא.

עין משפט נר מצוה

פא א ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף יז:
פב ג מיי' פ"ה מהלכות סוכה הלכה יא [טוש"ע א"ח שם סעיף טו]:
פג ד טוש"ע א"ח סימן תעג סעיף ה:
פד ה מיי' פי"א מהל' פרה הלכה ה:
פה ו ז שם הלכה ד:

◆

לעזי רש"י

פיל"א. יעה.

◆

רבינו חננאל (המשך)

ג) [השיב אביי במורייתא דאגמא ואמר כל שנשתנה שמו קודם מתן תורה, ובאתה תורה והקפידה עליו והו שם לווי. סבר אביי שאין עליך לדון בדוקא הוו אלא בדברים שנשתנה שמותן קודם מתן תורה ובאתה תורה והקפידה עליו ונקרא בה, פי' בתורה, בשם השני שנשתנה אליו ולא נקרא בשם הראשון. כגון זה חוששין לשם לווי ואין כשר אלא שנקרא סתם. ודברים שנשתנה שמן אין אנו יודעים אותן אלא זה רבותינו הודיעונו שלא נשתנו שמן, ובשמועה באלו טרפות בתורין של רחבה.] **אמר רב חסדא אגד בחד** לא שמיה אגד כדאמרן, שלשה הוי איגוד, שנים מחלוקת, רבנן סברי הוי איגוד ור' יוסי סבר לא הוי איגוד. דכתיב ולקחתם אגודת אזוב, וכתיב ולקח אזוב וטבל במים, וילפינן לקיחת אזוב ג) [מלקיחת אזוב], כלומר דבעינן איגוד. ותנן במסכת פרה פרק י"א מצות אזוב שלשה קלחים ובהן שלשה גבעולים, ר' יהודה אומר של שלשה שלשה. אזוב שיש בו ג' קלחים מפסגו ואגדו. פסגו ולא אגדו, אגדו ולא פסגו, לא אגדו ולא פסגו [כשר]. ר' יוסי אומר שלשה גבעולים, שיריים שנים, וגרדומיו כל שהוא. ואוקימנא לר' יוסי ג' גבעולים לעכב, כלומר השנים ד) אינן נאגדין לפיכך פסולין. לרבנן למצוה שלשה ואם עשה שנים כשר. כדתניא אזוב לרבנן תחלתו שנים, ושיריו אחד כשר, ואינו פסול אלא עד שיהא אחד כשיריו. ירושלמי אין חבילה פחות מב"ה.

א) מד' רבינו נראה דגרים נדברי אביי דגם בהיזמי אין מסככין ולא כגי' דילן וצ"ע. ב) בכת"י להלן נג. הועתק פירוש זה השייך לסוגיין ונכתב שם "זה מלאתיו בגל הדף". ולכאו' אינו מתאים לנוסח של רבינו ונראה יותר שזה פירוש מבחוץ [ולכן נכתב באות שונה] ויש לעיין היטב. ג) נראה דצ"ל לקיחה לקיחה מהתם כלומר וכו'. ד) נראה דצ"ל דשנים אינן נקראים אגודה לפיכך פסולין.